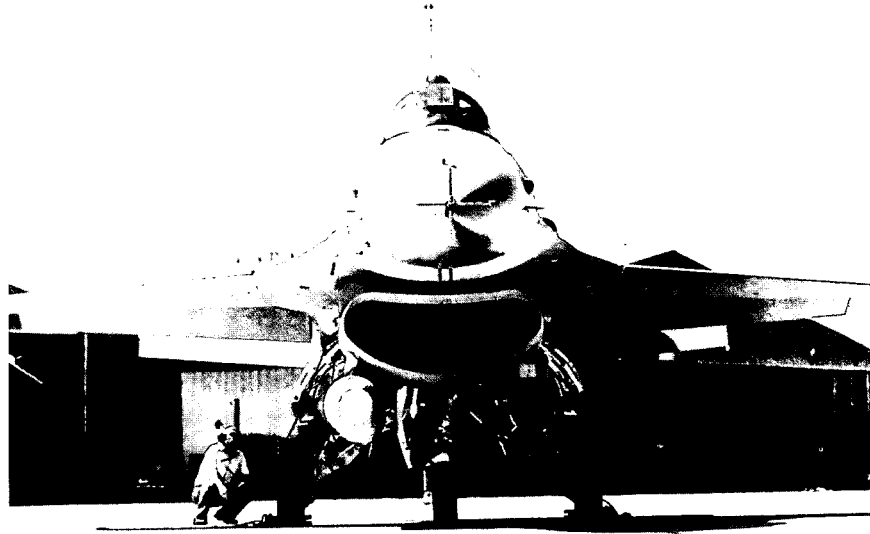

לאיזה עתיד מתכוננים?

ההבחנה שעושה אל"ם משה שרביט במאמרו "מוכנות הצבא - ניתוח מושגי" (מערכות 370, אפריל 2000) בין מוכנות מבצעית מיידית למוכנות מבנית עתידית היא בעייתית. ראשית מרכיבים רבים של המוכנות המבצעית שייכים גם למוכנות המבנית - ולהפך - ושנית, לעולם לא ניתן לדעת לאיזה טווח זמן מתייחסת המוכנות המבנית: עוד חודש, עוד שנה, עוד 10 שנים? על מכשלות אלה ניתן להתגבר באמצעות מכשיר חשיבה קיים: הערכת מצב למוכנות

רס"ן אסף הלר

רקע

במאמרו "מוכנות הצבא - ניתוח מושגי" (מערכות 370, אפריל 2000) מציע אל"ם שרביט ניתוח מושגי למוכנות הצבא, הכולל מרכיבים שונים. חלק מרכזי בניתוח המושגי מתבסס על מתודולוגיה של הבהרת הנושא באמצעות דיכוטומיה. הדיכוטומיה הראשונה היא של מושגים, המוגדרים כ"קטיגוריות של מוכנות": מוכנות מבנית, הקובעת את הפוטנציאל של הצבא, לעומת מוכנות מבצעית, הקובעת את היכולת לממש את הפוטנציאל. הדיכוטומיה השנייה היא של החלטות: השקעת משאבים בטיפוח המוכנות המבצעית, המקושרת ליכולת בהווה, לעומת השקעת משאבים בטיפוח המוכנות המבנית, המקושרת בעיקר עם המוכנות בעתיד ובמידה מסוימת גם בהווה. בהתייחסות שלהלן אנמק מדוע המינוח הדיכוטומי המוצע מעט פשטני

קצין מודיעין בחיל האוויר

ואינו מתאים לטיפול בסוגיית המוכנות.

קטיגוריות של מוכנות

כאמור, מציע אל"ם משה שרביט להבחין בין מוכנות מבנית לבין מוכנות מבצעית. המוכנות המבנית כוללת עניינים כגון בניית יחידות, פיתוח ורכישה של אמצעי לחימה ופיתוח תורות לחימה. המוכנות המבנית מתייחסת למבנה של הצבא ומגדירה מהו הפוטנציאל שלו, שגם במאמץ מרבי אי-אפשר יהיה להגיע מעבר לו בזמן הלחימה. המוכנות המבצעית כוללת עניינים כגון מיומנות החיילים, המוטיבציה שלהם, הכשירות הטכנית של המערכות, הפערים בין מצבות לתקנים, יכולת העמידה בזמני כוננות וכדומה. המוכנות המבצעית מגדירה עד כמה יכול הצבא לממש את הפוטנציאל הגלום במוכנות המבנית שלו.

אולם אם רוח הדברים היא האבחנה בין הפוטנציאל לבין יכולת המימוש, הרי שנושאים רבים, המוגדרים במסגרת

המוכנות המבצעית, שייכים למעשה למוכנות המבנית, המגדירה את הפוטנציאל. כשירות טכנית של מערכות מגדירה, כמובן, את הפוטנציאל. אם 20% מטילי האוויר-אוויר הם עקרים, הרי שהיכולת להפיל מטוסי אויב מוגבלת עוד בטרם החלה המלחמה, וגם אם מיומנות הטייסים היא מושלמת, אזי לא "כל טיל מפיל", אלא לכל היותר 80% מהטילים. כך גם בנושא הפער בין תקן למצבה. המצבה מגדירה את הפוטנציאל של הצבא, ולכן היא מתאימה יותר למוכנות מבנית, בייחוד אם נביא בחשבון שהפער הוא במקרים רבים מתמשך ומהווה מגבלה קבועה. גם נושאים כמיומנות כוח האדם והמוטיבציה, שלכאורה מהווים את לב המוכנות המבצעית, שייכים במידה רבה לפוטנציאל של הצבא, ולפיכך אינם נפרדים מהמוכנות המבנית. מיומנות נמוכה ביישום של תורת לחימה מגבילה את הפוטנציאל של הצבא, כפי שתורת לחימה לקויה מגבילה אותו. לפיכך לא ניתן להציג חלוקה ברורה לשת

כמותיים במידה מוגבלת). הערכת המוכנות באמצעות מדדים כמותיים של תשומות היא אכן בעלת מהימנות מוגבלת, כפי שטוען אלי"ם שרביט. בשולי הדברים אציין, כי המדדים הכמותיים משמשים במקרים רבים להערכת מודיעין על מוכנות האויב בשל היותם כלי קל ליישום, שאינו

לעיתים המיומנות והמוטיבציה דורשות זמן ממושך יותר לטיפול מאשר נדרש לפיתוח תורת לחימה או לבניית מסגרות לוחמות, אשר מרכיבות את המוכנות המבנית.

מכאן שהאבחנה המושגית בין מוכנות מבצעית לבין מוכנות מבנית אינה מספקת את התשתית המתודולוגית לפתרון "הדילמה הבסיסית של המוכנות" – תכנון של חלוקת המשאבים בין מוכנות בטווח הזמן הקרוב לבין מוכנות בטווח הזמן הרחוק.

מדידתה של רמת המוכנות

את מאמרו מסכם אלי"ם שרביט בפסקה הטוענת – בצדק רב – כי קיים קושי לאמוד את רמת המוכנות. הקושי בהגדרת המדדים ההולמים ובהבנת טיב הקשרים ביניהם מעיב על היכולת לנתח באורח מסודר את המוכנות. פתרון אפשרי הוא הערכת המוכנות באמצעות הכלי המקובל של הערכת מצב – כפי שנעשה בהערכות המצב השנתיות. בהערכת מצב מוגדר תרחיש, מוגדרות משימות, מוערכות היכולת לעמוד במשימות, ונמצאים הפערים המונועים את העמידה במשימות. הערכת המצב אומנם אינה מספקת מידע על תרומתם השולית של נושאי המוכנות (ולכן אינה מאפשרת לקבוע, למשל, האם עדיף לקצץ 10% בימי האימון לטובת הגדלה של 5% במלאי הדלק לחירום) אך הערכת המצב בהחלט מסמנת באילו נושאים נדרש שיפור – אותם נושאים המערכים כוורמים

לפערים בין היכולת לבין דרישות המשימה. היתרון של הערכת המצב ככלי להערכת מוכנות על פני מדדים כמותיים של תשומות (ימי אימון, גודל הסדי"כ, שמישות מערכות) הוא בכך שהיא מאגדת בתוכה פרטים אלה יחד עם הבנה מבצעית ותרחיש ויוצרת מדדים של תפוקות (גם אם הם

קטיגוריות של מוכנות. הקשר בין תורת לחימה (מוכנות מבנית, לכאורה) לבין מיומנות הלוחמים ליישם אותה (מוכנות מבצעית, לכאורה) דומה מאוד לקשר בין אמצעי לחימה (מוכנות מבנית) לבין תורת הלחימה המיישמת אותו בשדה הקרב. כלל הנושאים השונים הבונים את המוכנות קובעים, למעשה, את הפוטנציאל של הצבא, והם שלובים זה בזה.

העתידי – רצף ולא נקודה

האבחנה בין שמירה על יכולת מבצעית בהווה לבין טיפוח היכולת בעתיד חשובה ושימושית. על פיה ממקד הצבא משאבים באיומים ובהשלמת תקנים בזמני מתיחות, שבהם הוא עלול להידרש ללחימה בתוך זמן קצר, ולעומת זאת מצמצם מסגרות לטובת פיתוח אמצעי לחימה חדשים בזמנים של "חלון הזדמנויות מדיני". אך העתיד אינו נקודה כלשהי בזמן, כי אם

העתיד אינו נקודה כלשהי בזמן,

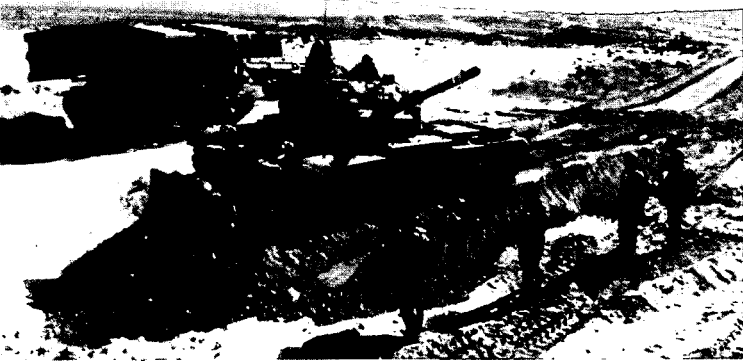
כי אם רצף, והצבא צריך להשיג

רמת מוכנות מספקת לאורך כל

הזמן מהיום והלאה

רצף, והצבא צריך להשיג רמת מוכנות מספקת לאורך כל הזמן מהיום והלאה. לא ניתן להבחין בין "מוכנות מבצעית ללחימה בהווה" לבין "בניין הכוח ללחימה בעתיד", היות ויש לבחון את המוכנות בנקודות זמן שונות בעתיד בהתאם למתאר הייחוס. מלחמה הצפויה בעוד חודש, ושלקראתה אפשר לאמן כוחות ולהשמיש ציוד, אינה דומה למלחמה הצפויה בעוד שנה, שלקראתה אפשר לחדש מלאים של תחמושת, והיא אינה דומה למלחמה שצפויה בעוד עשר שנים, שלקראתה אפשר לפתח אמצעי לחימה חדשים.

התחומים השונים שבהם נדרשת מוכנות אינם נבדלים במידת השפעתם על העתיד הקרוב או על העתיד הרחוק. מרכיבי המוכנות המבצעית – מיומנות, מוטיבציה, שמישות וכי' – קובעים את היכולת בעתיד הרחוק לא פחות מאשר את היכולת בעתיד הקרוב מאוד.

כוחות שריון של צה"ל בעת אימונים בנגב

סיוור בטש של חיילי צה"ל בחיץ החקלאי שממערב לתעלת סואץ, 1973

מחייב היכרות מעמיקה עם המשימות ועם נושאי המוכנות כפי שמחייבת הערכת המצב. מובן שהתייחסות כזאת למדדים הכמותיים בלבד נותנת תמונה חלקית ולא מהימנה של מוכנות האויב.

הכנת הכוח - הגשר המחבר בין בניין הכוח להפעלתו

את היחס שבין הכשירות והמוכנות ניתן לדמות לסלע ולקרקע שמעליו. הסלע מהווה את הכשירות הבסיסית, והוא מקנה לקרקע שמעליו יציבות ונקודת משען איתנה. הקרקע מהווה את המוכנות המבצעית. היא נשענת על יציבות הסלע שמתחתיה, והיא תורמת לו פוריות שמאפשרת מעגל התחדשות, חיים ויצירה. תגובה למאמרו של אל"ם משה שרביט "מוכנות הצבא - ניתוח מושגי" (מערכות 370)

תא"ל יעקב זיגדון
אל"ם ד"ר ניסים אוחנה

הקדמה

בספטמבר 1939 הסתערו פרשים פולנים אל מול טנקים גרמניים.

תוצאות הקרב היו ידועות מראש. במאמרו "מוכנות הצבא - ניתוח מושגי" מצביע אל"ם משה שרביט על "איי-המוכנות המבנית" כסיבת הכישלון הפולני ("מערכות" 370, אפריל 2000). לדברי שרביט, "צבא פולין היה אולי מוכן מבצעית למלחמה, אך לא מבנית". כלומר, הצבא הפולני היה ערוך ומוכן למלחמה, אך לא למלחמה המתאימה.

אל"ם ד"ר ניסים אוחנה:
לשעבר מרי"ם מרכז

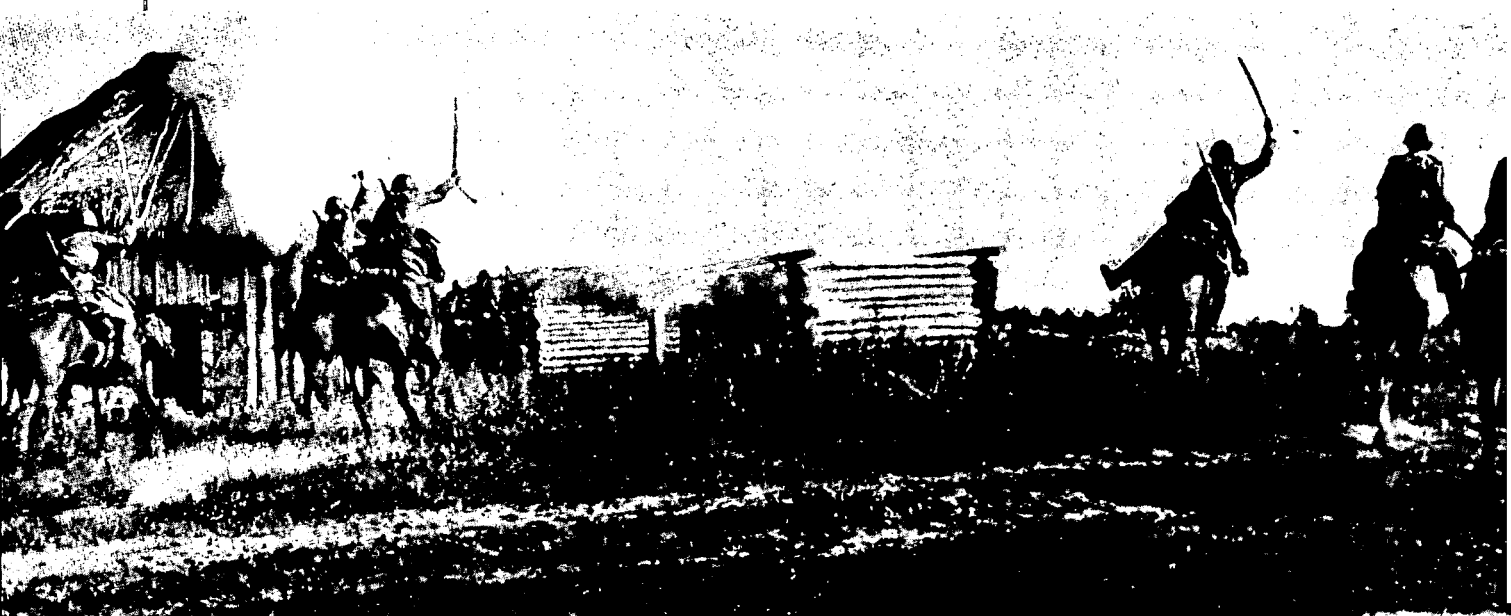
תא"ל יעקב זיגדון:
רמ"ט פקדון

הקרב המוזכר לעיל מבטא היטב את המתח המובנה בארגון ובתהליכים בין בניין הכוח להפעלת הכוח ואת "הדילמה הבסיסית של המוכנות". אין ספק כי מוכוונות קיצונית לכל אחד מהקטבים תגרום למוכנות מבנית על חשבון מוכנות מבצעית ולהפך.

המפגש בין בניין הכוח להפעלתו נמצא בנקודת זמן שאינה ניתנת להגדרה מראש. בתווך שביניהם שוכנת "הכנת הכוח למשימותיו", המאפשרת ליצור בכל עת איוון בין המוכוונות לבניין הכוח לבין המוכוונות להפעלתו.

בראייה מערכתית מהווה "הכנת הכוח" מרכיב איכותי, המעניק יתרון יחסי מול אויב בהשפעתו על יכולת ההרתעה ועל כושר ההכרעה. ברמת הכוח הבודד - להכנתו לבצע את המשימה שנקבעה לו מיוחסת חשיבות רבה לגבי יכולתו לבצעה. הכנה זאת היא תהליך מורכב, הכולל מגוון פעילויות ותחומי עיסוק, שבהם משתתפים ברי-מניין-גורמים שונים ורבים.

גם זה היה במלחמת העולם השנייה: פרשים שלוצ'י חרב של הצבא האדום תוקפים את הצבא הגרמני

ההישגים הנדרשים מהכנת הכוח באים לידי ביטוי בתחומים הבאים:

- הכוח מאומן ומתורגל בהקשר למשימותיו.
 - בידי הכוח תוכניות אופרטיביות מתאימות, והוא בקיא בהן.
 - שיבוץ מאוזן של משאבי אנוש, פיתוחם וטיפוחם.
 - קיום אמצעי לחימה ואמצעי סיוע ללחימה התואמים את הכוח מבחינת סוגם, כמותם ותקינותם.
 - קיום תשתיות המשרתות את התפיסה המבצעית.
- הכנת הכוח כוללת שלושה רכיבים: עמידה במדדי כשירות מוגדרים, מוכנות לביצוע משימה במונחי תפוקה/הישגים נדרשים וקיום כוונות להתחיל בפעולה מבצעית במונחים של משך ההיערכות ושלבי ההתארגנות.

רכיבי הכנת הכוח

כשירות

כשירותו של הכוח מבטאת את גבולותיה של מעטפת היכולות הבסיסיות של הכוח (מבצעית ולוגיסטית) בהקשר של מתאר הפעלה כללי, כפי שהוגדרו על-ידי גורמי בניין הכוח. מאחר שקיים קושי טבעי בהערכת כשירותו של הכוח במונחי תפוקה, משתמשים לרוב במדדי תשומה (דוגמת מחזוריות אימונים) כדי לקבוע את מידת כשירותו של הכוח. בעיקרה מבטאת הכשירות הבסיסית את הפוטנציאל הטמון בכוח ולא בהכרח את היכולת לממשו.

מרכיביה העיקריים של הכשירות הבסיסית הם המשאב האנושי (היקף ומידת ההתאמה, ההכשרה והמיומנות) והאמצעים לסוגיהם (סוג וכמות, כשירות טכנית ותחזוקתית).

עם זאת יש חוסר בהירות לגבי המשמעות והפירוש הניתנים למושג וכן לגבי התכנים הנכללים בו – בדגש על גבולות הגזרה התפקודיים בינו לבין בניין הכוח – ולגבי תחומי האחריות והסמכות של העוסקים בו.

אנו סבורים כי בירור סוגיות אלה יש בו כדי לתרום לשיפור היעילות והתכליתיות של הכנת הכוח.

הגדרת "הכנת הכוח"

המושג "הכנת הכוח" מבטא תהליך מתמשך ורב-תחומי, העוסק בשימור, בפיתוח, בשכלול ובהתמקצעות היכולת של יחידה צבאית להפעיל כוח לאור תפיסה מבצעית ובהקשר למשימות מוגדרות. זאת על מנת לשפר את יכולת היחידה לבצע את משימותיה ביעילות ובתכליתיות.

מיקום הכנת הכוח במעגל העשייה הצבאי מופיע בשרטוט הבא:

השלם המבצעי

